

sätt som Perkins representerar, och det är ingen tillfällighet att hon refererar nästan enbart till engelskspråkig litteratur.

Exemplen kunde mångfaldigas. De avslöjar den polarisering och provinsialism som karakteriserar en del av dagens bibelforskning. Den som en gång ställt historiska frågor till texterna har svårt att helhjärtat ta till sig Perkins uttalande. I den mån evangelisterna använde muntliga eller skriftliga källor bör de väl i någon mening ha varit involverade i bevarandet av dessa källor. Samtidigt är det uppenbart för den person som intresserat sig för evangelisternas kommunikativa intentioner att de ville skapa självständiga, koherenta berättelser. I modern anda vill vi emellertid gärna skilja på de två betraktelsesätten för att inte grumla analysen. Vi väljer självsvåldigt vårt perspektiv på texten och absolutifierar det som analytiskt instrument. Författarintentioner kommer i andra hand. Kanske behöver vi emellertid ibland påminnas om att man i antiken umgicks med texter på ett helt annat sätt än vi. Lukasprologen är tydligast vad gäller evangelierna, och den antyder — delvis med hjälp av konventionella formuleringar inspirerade av en bredare praxis — att perspektiven blandades, att de samlade berättelser som skapades byggde på traditioner från ögonvittnen, att författaren själv ville skriva ned «i ordning» resultatet av sina efterforskningar. Historien — det som fanns före berättelsen, det diakrona — blev en integrerad del i den berättande texten. Kan vi verkligen förstå de gamla texterna med kulturellt känsliga sinnen om denna spänningsfyllda relation mellan diakroni och synkroni helt löses upp i ett slags modern perspektivhegemoni? Är inte ett sådant förhållningssätt snarare ett uttryck för vår (västerländska) vilja att kontrollera — «dominera», «härska över» — de gamla texterna utifrån moderna kategorier än en genuin önskan att förstå dem — «tolka» dem — utifrån deras egen socio-kulturella horisont?

Boken reflekterar all denna spänning, samtidigt som den i sin motsägelsefulla mångfald är ett försök att överkomma den polarisering den kan medföra. Som handbok betraktad är den ett utmärkt redskap för att snabbt kunna slå upp enskilda ämnen av intresse. Men boken kan också sträckläsas. Att i en och samma volym få del av olika synsätt, som ibland tycks utesluta varandra, utmanar läsaren till egna reflexioner och ställningstaganden.

Samuel Byrskog

Den historiske Jesus og hans betydning. Udvalgt, redigeret og med indledning af Troels Engberg-Pedersen. 181 s. Gyldendal, København 1998.

I oktober 1997 anordnades en temadag om «den historiske Jesus» vid Teologiska fakulteten i Köpenhamn. Efteråt har lektorn Troels Engberg-Pedersen gett ut en bok i ämnet. Dess kärndel utgörs av tre av de föredrag som hölls den gången: av Gerd Theissen (Heidelberg), Halvor Moxnes (Oslo) och Jens Glebe-Møller (Köpenhamn). Dessa bidrag har kompletterats dels med en inledning av utgivaren (EP), dels med artiklar av Ed Sanders (Durham, N Carolina) och Geert Hallböck (Köpenhamn). Hela boken är på danska. Alla bidragen är välskrivna och intressanta.

Utgivarens eget bidrag (Gevinst og risiko i jagten på den historiske Jesus) är mest utförligt (s. 11–49). Här diskuteras instruktivt *the quest of the historical Jesus* («jakten på den historiske Jesus») som startade mot slutet av 1700-talet och har bedrivits med växlande styrka sedan dess. Man brukar numera göra en åtskillnad mellan *the first, the second and the third quest*. Den första «jakten» ägde rum från 1700-talet fram till första världskriget och leddes dels av radikala, dels av liberala exegeter (från Herrmann Samuel Reimarus till Albert Schweitzer). Rudolf Bultmann fick på 1920-talet luften att gå ur jakten på den historiske Jesus, men en andra fas upptogs på 1950-talet av en oppositionell skara inom hans skola, bl.a. Ernst Käsemann, Gerhard Ebeling och Günter Bornkamm. Den tredje fasen tog sin början för en tjuu, tretti år sen. Den företräds främst av en rad engelskspråkiga forskare.

EP pekar genomgående på ett dilemma för sökandet efter den historiske Jesus. Man vill finna Jesus från Nasaret som historisk person helt löst från kyrkans trostolkning av honom, men få forskare kan låta bli att därvid ta fram just drag hos honom som de själva anser vara användbara idag. EP kallar detta cirkeltänkande för «den fundamentalistiska kortslutningen». Hans påpekande är riktigt men jag tycker terminologin känns olämplig. I ordet fundamentalism ingår ett ökritiskt, massivt accepterande, och den moderna Jesusforskningen är verkligen inte av det slaget.

I enlighet med bokens målsättning sysslar EP mest med den tredje jakten; den bedöms som ett framsteg. Han tar upp dels det mest solida i denna forskning, som han finner främst hos tysken Theissen och amerikanen Sanders, dels det mest fantasifulla, som han påträffar hos en rad andra amerikaner: Richard Horsley, Burton Mack och John Dominic Crossan. De anknyter på olika sätt till moderna humanistiska discipliner, särskilt socialvetenskaperna; varianterna är otaliga. Typiskt för dem är att de så envetet försöker arbeta fram Jesu historiska *kontext*: hans judiska och hellenistiska miljö, de sociala, ekonomiska och politiska förhållanden som präglade Israels land på hans tid, och de religiösa förstås. De drar frimodigt in material från andra håll och utnyttjar nyfunna skrifter som Dödahavsrollarna och de gostiska eller gnosticerande

dokumenten från Nag Hammadi. Jesus kontextualiseras i den historiska miljö de menar att han hörde hemma i, ja han dränks väl snarast i den. Äkta blir det som gör honom plausibel i den miljö forskaren tecknar. Jesus blir en lite originell jude bland samtida judar. Hypoteserna är många, de går åt olika håll, de är dristiga och ofta tvärsäkra. Jag är ännu mindre imponerad än EP av dessa bidrag främst på grund av deras källbehandling. De finner ofta just vad de är ute efter att finna. De bygger friskt på rapsodiska och sköra uppgifter eller antydningar i källorna. De skiftar och daterar materialet djärvt — och efter önskan, vill det synas.

Theissens bidrag (s. 50–71) sammanfattar den helhetsbild av den historiske Jesus han tillsammans med Annette Merz ger i den stora boken *Der historische Jesus. Ein Lehrbuch* (1996). Jesus var jude men han gjorde judendomen tillgänglig för andra människor. Han var ingen politisk gestalt men utförde symboliska handlingar med politiska konsekvenser (icke-våld). Han hade ett «eskatologiskt fullmaktsmedvetande» och han demokratiserade messiasidén i riktning mot en «gruppessianism». Sanders belyser (s. 72–102) framför allt de politiska förhållanden Jesus levde i och betonar bl.a. att både Herodes den store och Herodes Antipas helleniserade sina riken målmedvetet men utan att stöta judarna för pannan; Israel fick leva fritt i sina judiska livsformer, även under romersk dominans. Moxnes tillämpar (s. 103–136) en ny approach där aspekten är *rumslig*: Jesus identifieras här medelst en diskussion av hans förhållande till hus, by och stad. Moxnes antecknar flera intressanta iakttagelser men röjer inga bekymmer över det faktum att evangelie-stoffets — glesa och vanligen vaga — lokaliseringar allmänt bedöms som sekundära och opålitliga, i de flesta fall; de står huvudsakligen i redaktionella inledningar eller sammanbindande notiser. Detta avgör inte frågan men är väl ändå ett memento mot tanken att rumsaspekten skulle vara viktig.

Systematikern Glebe-Møller ställer sig (s. 137–158) positiv till jakten på den historiske Jesus. Han finner den meningsfull idag, som ett underlag för en «kristologi nedifrån» och för en modern framställning av efterföljelsetanken. Jag förstår kanske inte att han använder inkarnationen som ett argument: den har ju aldrig gått ut på att Gud blev *historikernas* Jesus.

EP låter sin kollega Hallböck avsluta boken (s. 159–181). Hallböck är i grunden bultmannian, och han redovisar sin mening att jakten på den historiske Jesus är meningslös. Källorna ger oss inte de uppgifter vi skulle behöva för att kunna arbeta fram hurdan Jesus var som historisk person, säkra kriterier för bedömning saknas, och resultatet har inget teologiskt intresse. Enligt Hallböck innehåller allt nytestamentligt material om Jesus teologisk-litterär konstruktion. Detta gäller även de äldsta framställningarna, som

Hallböck finner i vissa hymnfragment i Nya testamentet, t.ex. Fil. 2 och Kol. 1.

Jesusforskningen är idag avancerat pluralistisk. Man kan inte ta hänsyn till alla dess aspekter i en enda bok av hanterligt omfång. De artiklar som Engberg-Pedersen har sammanfört utgör ett värdefullt urval men kan inte ge allt på sina 181 sidor. En alternativ bok i samma ämne skulle kunna redovisa en väsentligt annan bukett av teser och resultat. — Varje artikel avslutas med en fyllig internationell litteraturlista. Något svenskt arbete nämns inte i någon av dessa förteckningar. Svensk forskning är ö.h.t. inte berörd i boken.

En praktisk fråga är ofrånkomlig efter en stunds besinning över 200 års intensiv Jesusforskning. Kan det vara lönt att slösa forskningsinsatser på «den historiske Jesus», om resultatet blir antingen femtielva motstridiga tolkningar eller också en samlad bild som inte är användbar? Gör inte en sådan forskning sig själv meningslös och överflödig? Den sågar ju av den gren den sitter på och avsäger sig all auktoritet i den centrala sakfrågan. I dess kölvatten kan fundamentalister och obskurantister dessutom säga att deras Jesustolkning inte är mer subjektiv än de historisk-kritiska forskarnas; dessa senare demonstrerar ju verkligen hela sin svaghet all. Hyperskepsis mot källorna skapar svängrum för dilettanter.

Lyckligtvis är majoriteten av världens Jesusforskare mer konservativa (som den pejorativa etiketten lyder) än de ovan nämnda. De (vi) hyser mycket större förtroende för de äldsta och bästa källorna — kritiskt granskade, förstås — och när därför också en helt annan samstämmighet.

Birger Gerhardsson

Robert Jewett: *Saint Paul Returns to the Movies: Triumph Over Shame. 221 sid. Eerdmans, Grand Rapids/Cambridge 1999.*

Robert Jewett är en historiskt orienterad nytestamentlig exeget med patos för att relatera den nytestamentliga världen till vår. Detta är hans andra bok om Paulus biobesök. Den första boken hette *Saint Paul at the Movies: The Apostle's Dialogue With American Culture* (1993). Vad har Paulus i biosalongen att göra? Robert Jewett menar att filmen är ett av de viktigaste uttrycken för vår kultur att handskas med frågorna om det pågående livets mening. Han undviker att tala om existentiella frågor. Kanske beror det på att vi gärna associerar till «eviga» frågor. I fokus för Robert Jewetts filmanalyser står i stället framställningen av förändringar. I den här boken gäller det något som alltmör framträtt som ett huvudtema för honom i modern film: